

Moment 5: Pedagogisk lärmiljö, förskola

Referensdokument

Detta material ingår i Studiepaket Blindhet.

Innehåll

Moment 5 – Pedagogisk lärmiljö, förskola	1
Inledning	1
Att ta emot ett barn med blindhet	1
Pedagogisk planering	2
Pedagogiska strategier	3
Rutiner och scheman ger förutsägbarhet	3
Tillgängligt material	4
Reflektionsfrågor	5
Referensdokument	6

Moment 5 – Pedagogisk lärmiljö, förskola

Här får du grundläggande information om hur du kan skapa en pedagogiskt tillgänglig lärmiljö för barn med blindhet. Det handlar bland annat om planering och pedagogiska strategier.

Inledning

För att skapa en gynnsam pedagogisk lärmiljö behöver organisation och förutsättningar för tillgänglighet och delaktighet ses över. Det behövs en tydlig roll- och ansvarsfördelning och arbetslaget behöver tid för samtal, planering och anpassning av material. Med kunskap om vad funktionsnedsättningen blindhet innebär för utveckling och lärande, går det att anpassa undervisningen för alla barn i gruppen.

Att ta emot ett barn med blindhet

I förskolans läroplan står det att förskolan ska erbjuda omsorg, utveckling och lärande i en helhet där lek har en central plats (Lpfö, 2018). I verksamheten ska alla barn bli uppmärksammade för den de är och ges förutsättningar att utvecklas. Om det finns ett barn med blindhet i er förskola behöver organisationen ge förutsättningar för personalen att anpassa undervisningen.

För att anpassa undervisningen behöver alla som undervisar ett barn med blindhet ha kunskap om hur blindhet påverkar barns lärande. Även övrig personal som möter barnet på förskolan behöver viss kunskap när de möter barnet i olika sammanhang.

För att undervisningen ska bli tillgänglig även för barnet med blindhet är det viktigt att det finns tid för planering och för att göra anpassningar. Det kan handla om att planera en samling, att förbereda en styrd lek för en mindre grupp, anpassa material eller förbereda barnet inför en kommande aktivitet. Det behöver även finnas tid för samtal och reflektion i arbetslaget så att personalen kan planera och ha ett gemensamt förhållningssätt.

Hur stödet kring barnet med blindhet organiseras ser olika ut på olika förskolor. Ofta väljer förskolor att förstärka arbetslaget med en extra person. Barnet behöver ett nära pedagogiskt stöd som på olika sätt kan kompensera för uteblivna visuella intryck, under hela dagen på förskolan. Förskollärare ansvarar för undervisningen, men det nära stödet till barnet kan fördelas i arbetslaget genom en tydlig roll- och ansvarsfördelning.

Pedagogisk planering

Förskolläraren ansvarar för den pedagogiska planeringen av undervisningen utifrån läroplanens syfte och mål men alla i arbetslaget behöver gemensam tid för att sätta sig in i planeringen och förbereda undervisningen (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2022).

Den vanliga planeringen för undervisningen utgör grunden men behöver kompletteras utifrån barnet med blindhet. Här är några frågor som kan vara till stöd i planeringen:

- Syfte med undervisningens olika aktiviteter: Hur kan syftet uppnås för barnet som inte ser?
- Rollfördelning: Vem anpassar material inför aktiviteterna Vem håller i och syntolkar aktiviteterna? Vem ger enskilt stöd och eventuell riktad syntolkning till barnet?
- Förförståelse: Vilken förförståelse och erfarenhet har barnet? Behöver någon aktivitet förberedas eller genomföras enskilt, till exempel att få lära sig rörelserna till en sång innan ni sjunger den tillsammans i gruppen?
- Gruppindelning: Behöver vissa aktiviteter genomföras i en mindre grupp med färre barn eller i par med ett annat barn?
- Material: Hur fungerar de olika materialen för barnet? Vilka anpassningar krävs? Finns det redan färdigt material på förskolan där flera sinnen involveras?
- Utvärdering och reflektion: Vad gick bra? Varför gick det bra? Hur kan vi utveckla undervisningen vidare?

Gruppstorlek

I en stor barngrupp är det många röster och det kan vara svårt att hänga med i samtal och i vad som händer. Då blir det krävande att sortera alla olika ljudintryck. För ett barn med blindhet kan det vara lättare att vara delaktig i grupper med färre barn. Ibland är det bäst att samarbeta med ett barn i taget, beroende på aktivitet. För att kunna möta barnets individuella behov under dagen i förskolan är det viktigt att, som tidigare nämnts, tänka på att aktiviteter kräver mer tid och koncentration när man inte ser. Detta bidrar till att förskolans vardag är energikrävande. Därför behöver det också finnas tid och plats för återhämtning under dagen.

Tänk på att ställa höga men positiva och rimliga förväntningar på barnets förmåga. Diskutera gärna i arbetslaget vad som är rimligt för ert barn och hur ni kan skapa en god energibalans för barnet under dagen.

Pedagogiska strategier

Förskolebarn är ännu inte färdigutvecklade vad gäller förmågan att planera, organisera, skapa överblick och förstå varför olika saker ska göras. Därför behöver undervisningen i förskolan bygga på pedagogiska strategier som gör att den blir mer begriplig, hanterbar och meningsfull för barnen. Tillgängligheten för alla ökar när undervisningen erbjuder en tydlig struktur, ordning och förutsägbarhet.

Ta hjälp av frågorna nedan i planeringen. Alla barn på förskolan behöver få svar på de här frågorna för att kunna förstå sammanhanget och veta vad som ska hända. Den sista frågan är särskilt viktig för barn som inte ser. De behöver få kunskap om till exempel hur föremål används eller hur en lek går till, eftersom de inte har möjlighet att ta efter hur andra gör. (Ingvar & Eldh, 2014)

Frågor som tydliggör strukturen i undervisningen:

- Vad ska jag göra?
- Var ska jag vara?
- Vem ska jag vara med?
- Hur länge ska det hålla på?
- Vad ska hända sen?
- Varför ska jag göra det?
- Hur ska det göras?

Rutiner och scheman ger förutsägbarhet

I förskolan används olika former av stöd för att komplettera muntlig information och hjälpa barngruppen med struktur och förutsägbarhet. Sådant stöd är ofta visuellt och det behöver därför utformas på andra sätt för barnet med blindhet, till exempel med föremål, taktila symboler, punktskrift och ljud. Arbetsminnet avlastas när barnet inte behöver komma ihåg muntlig information utan kan repetera informationen taktilt vid behov.

Se till att skapa och upprätthålla tydliga rutiner. Då blir det lättare för barnet med blindhet att veta vad som ska hända. Taktila scheman tydliggör både rutinsituationer och aktiviteter för barnet och bidrar till att ge överblick och trygghet (Aasen & Nærland 2014).

Taktila scheman

Beroende på barnets behov, ålder och mognad kan detta göras på olika sätt. Prata om det som händer nu och det som händer närmast. I början räcker det med dessa två steg, nu och sedan. Här är några förslag på hur du kan göra taktila scheman:

- Använd föremål som hänger ihop med den aktivitet som ska äga rum. Ge barnet föremålet i handen som en signal om att det är dags för aktiviteten. En sked betyder att det är dags för lunch.
- Lägg föremål som symboliserar dagens olika aktiviteter i en låda som följer barnet under dagen. Ge aktuellt föremål till barnet och berätta vad som ska hända. När aktiviteten är klar kan ni lägga föremålet i en annan låda, för de aktiviteter som är genomförda.
- Tillverka ett schema på väggen genom att hänga upp föremål som symboliserar olika aktiviteter. Häng dem i kronologisk ordning. Gå igenom schemat tillsammans direkt när barnet kommer till förskolan. Gå tillbaka till schemat och repetera vid behov och när ni byter aktivitet.
- Fäst taktila föremål, texturer och symboler på en liten träplatta och kompletterat med punktskrift och svartskrift. Plattorna sitter fast med kardborreband på en plank. De kan då enkelt tas bort och bytas ut.

Tillgängligt material

I förskolan används ofta bilder i undervisningen och som stöd för kommunikation. För att undervisningen ska vara tillgänglig för barnet med blindhet behöver det finnas tillgång till konkret material att känna, lyssna och även lukta på. Det behöver finnas en mångfald av material i miljön som stimulerar olika sinnen i aktiviteterna under hela förskoledagen. Det gäller såväl arbets- som lekmaterial.

Skapa eget material

Du kan själv skapa och ta fram material som stimulerar flera sinnen och är spännande för alla barn. Till exempel om ni pratar om sommaren kan du ge inspiration genom att spela upp ljud av humlesurr, vågskvalp och fågelkvitter samt ta fram snäckor och stenar från stranden. Ha i åtanke att vardagsföremål är särskilt motiverande och intressanta för barnet med blindhet att undersöka, till exempel en picknickkorg med innehåll.

Det kan vara lätt att tänka att olika leksaker kan symbolisera verkliga saker, till exempel att en plasthäst kan användas för att öka förståelsen för vad en häst är. Problemet är att en riktig häst inte är gjord av plast, att den är mycket större än en leksak och att den låter, känns och luktar helt annorlunda. Därför ger leksaken inte barnet med blindhet tillräckligt med stöd i förståelsen av vad en häst är. Ett annat exempel är att glassar av plast och trä inte är särskilt lika barnets egen upplevelse av verkliga glassar, som är ätbara, kalla och har olika smaker. Komplettera därför leksakerna med ytterligare sinnesintryck och upplevelser.

Organisera och begränsa arbetsyta

För barn med blindhet är det bra att organisera och begränsa arbetsytan så att de får överblick och kontroll på sitt material. Använd skålar, brickor, lock eller sorteringsfack. Lägg alltid ett halkskydd på bordet så att skålen eller brickan ligger still.

I samband med sortering, kategorisering och matematiska aktiviteter kan olika material användas. Använd gärna föremål som barnet känner till, som är lagom att ha i handen och som känns sköna att ta i. Det kan vara kastanjer, kottar, stenar eller andra saker som redan finns på förskolan eller som kan plockas ihop på ett enkelt sätt.

Reflektionsfrågor

- Vilka förändringar ser ni behov av att göra i den pedagogiska lärmiljön?
- Tänk på ett arbetsområde som ni arbetar med just nu. Hur skulle ni göra det tillgängligt för ett barn med blindhet? Finns det till exempel något material ni kan anpassa?
- Hur skulle ni gå tillväga för att beskriva vad en häst är, för ett barn med blindhet?

Referensdokument

Aasen, G. & Nærland, T. (2014). Observing the use of tactile schedules.
Journal of Intellectual Disabilities, 18(4), 315–336.

Ingvar, M. & Eldh, G. (2014). *Hjärnkoll på skolan, och varför barn behöver dig för att lära*. Natur & Kultur Akademisk.

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2022). *Att främja delaktighet och lärande hos barn och elever med synnedsättning*.